

W stulecie urodzin Petera Strawsona

Peter Strawson jest jednym z najwybitniejszych przedstawicieli filozofii analitycznej. W swoich badaniach wyszedł od filozofii logiki i filozofii języka, ale poczynione w tych obszarach ustalenia rozszerzył na inne problemy. Przedstawiając swój ogólny pogląd na naturę filozofii, pisał:

Tak jak potrafimy w praktyce opanować gramatykę języka ojczystego, w praktyce władamy aparaturą pojęciową. (...) Toteż – wyciągając wniosek z analogii – tak jak gramatyk, a zwłaszcza przykładowy gramatyk nowożytny, pracuje nad przedstawieniem systematycznego ujęcia układu reguł, których przestrzeganie w gramatycznie poprawnej mowie nie sprawia nam żadnych kłopotów, filozof pracuje nad przedstawieniem systematycznego ujęcia ogólnej struktury pojęciowej, którą, jak wykazuje codzienna praktyka, w sposób niejawni i nieświadomy biegle władamy¹.

Metodą dotarcia do owej struktury pojęciowej, czyli zbudowania „gramatyki myślenia potocznego”, jest analiza filozoficzna. Nie ma ona jednak charakteru redukcyjnego – nie chodzi w niej o rozbiór jakiejś skomplikowanej struktury na elementarne składniki – tylko „objaśniający”. Można ją scharakteryzować tak:

Wyobraźmy sobie (...) model starannie rozplanowanej sieci, systemu powiązanych jednostek, pojęć, tak że każdą jednostkę, każde pojęcie można należycie zrozumieć z filozoficznego punktu widzenia tylko przez uchwycenie jego powiązań z innymi, jego usytuowania w systemie – a może jeszcze lepiej, wyobraźmy sobie zbiór sprzężonych ze sobą tego rodzaju systemów².

Tę metodę Strawson zastosował do całego spektrum zagadnień filozoficznych. Podobnie jak wcześniej Arystoteles czy Kant, postanowił zmierzyć się z najbardziej klasycznymi problemami o charakterze ontologicznym, epistemologicznym i etycznym. Włączył te problemy w obręb filozofii analitycznej

¹ P.F. Strawson, *Analiza i metafizyka. Wstęp do filozofii*, przeł. A. Grobler, Wydawnictwo Znak, Kraków 1994, s. 13–14.

² Tamże, s. 28.

i pokazywał, że klucza do ich rozwiązania należy szukać w sposobie funkcjonowania języka potocznego.

Peter Frederick Strawson urodził się 23 listopada 1919 roku w Londynie. Jego rodzice byli nauczycielami. W latach 1937–1940 studiował filozofię, politologię i ekonomię (P.P.E.) w St John's College w Oksfordzie. Szybko zniechęcił się do ekonomii, natomiast filozofia od samego początku wydała mu się bardzo zajmująca. Wśród jego nauczycieli był m.in. Paul Grice, którego określił jako „jednego z najbardziej pomysłowych i błyskotliwych myślicieli naszych czasów”³. Po przeciętnie zdanych egzaminach końcowych ukończył studia i został w 1940 roku wcielony do wojska. Początkowo służył w artylerii, a następnie w Królewskim Korpusie Inżynierii Elektrycznej i Mechanicznej. Szybko awansował do stopnia kapitana. Zdemobilizowany został po sześciu latach. Wcześniej – w roku 1945 – poślubił Grace Hall Martin, z którą później miał czworo dzieci. W 1946 roku Strawson został zatrudniony – dzięki wstawiennictwu swego oksfordzkiego tutora Johna Mabbotta – na stanowisku asystenta w University College of North Wales w Bangor. Nauczał tam filozofii logiki, filozofii moralnej Kanta, filozofii Leibniza oraz etyki. W tym czasie napisał też dwa teksty, z których jeden był próbą rozwiązania paradoksów wynikania, a drugi atakiem na intuicjonizm etyczny. Pierwszy z nich został opublikowany pod tytułem *Necessary Propositions and Entailment Statements* w kwartalniku „Mind” w 1948 roku i była to pierwsza publikacja Strawsona. W 1947 roku uzyskał John Locke Scholarship i przeniósł się do Oksfordu, gdzie został zatrudniony w University College na stanowisku wykładowcy, a rok później wybrany na członka kolegium. W tym czasie jego zainteresowania filozoficzne koncentrowały się na filozofii logiki i filozofii języka, w szczególności – na Russellowskiej teorii deskrypcji. W trakcie swoich wykładów poddał tę teorię krytyce i zachęcony przez Gilberta Ryle'a, redaktora naczelnego „Mind”, na tej podstawie przygotował tekst *On Referring*. Artykuł ukazał się w roku 1950 i szybko przyniósł 31-letniemu autorowi międzynarodowy rozgłos. W tym samym roku miała też miejsce debata Strawsona z Johnem L. Austinem na temat prawdy. Lata pięćdziesiąte były okresem wyjątkowej i owocnej pracy. W 1952 roku ukazała się książka *Introduction to Logical Theory*, dwa lata później recenzja z *Dociekań filozoficznych* Ludwiga Wittgensteina, a w 1956 roku napisana wspólnie z Grice'em rozprawa *In Defence of a Dogma*. Badanie nad problemami odniesienia przedmiotowego i predykcji doprowadziły Strawsona do klasycznych zagadnień ontologicznych i metafizycznych. Rezultatem tych zainteresowań była wydana w 1959 roku książka *Individuals. An essay in descriptive metaphysics*⁴,

³ P.F. Strawson, *Intellectual Autobiography*, w: L.E. Hahn (red.), *The Philosophy of P.F. Strawson*, Open Court, Chicago, IL. 1998, s. 5.

⁴ P.F. Strawson, *Indywidualia. Próba metafizyki opisowej*, przeł. B. Chwedeńczuk, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1980.

która wydatnie przyczyniła się do zwrotu filozofii analitycznej w kierunku problematyki o charakterze metafizycznym. W 1960 roku Strawson został wybrany na członka Akademii Brytyjskiej, gdzie wygłosił wykład *Freedom and Resentment*. Począwszy od roku 1959, zaczął prowadzić wykłady poświęcone *Krytyce czystego rozumu* Immanuela Kanta, które stały się punktem wyjścia do napisania kolejnej książki – *The Bounds of Sense. An Essay on Kant's „Critique of Pure Reason”* (1966). W 1968 roku objął po Ryle'u katedrę filozofii na Uniwersytecie Oksfordzkim, z tytułem Waynflete Chair of Metaphysical Philosophy. W latach siedemdziesiątych opublikowane zostały dwa zbiory artykułów Strawsona. Pierwszy – *Logico-Linguistic Papers* (1971) – zawierał najbardziej znane jego teksty poświęcone filozofii języka. W drugim – *Freedom and Resentment* (1974) – znalazły się rozprawy dotyczące zagadnień z zakresu etyki, filozofii percepcji, filozofii języka, filozofii umysłu, estetyki i filozofii Wittgensteina. W 1974 roku ukazała się też, nawiązująca do problemów poruszonych w *Individuals*, książka *Subject and Predicate in Logic and Grammar*. W uznaniu zasług dla filozofii Strawson otrzymał w 1977 roku tytuł szlachecki. W roku 1985 opublikował dwie kolejne książki: *Skepticism and Naturalism*, w której broni „naturalnej metafizyki” przed zarzutami sceptyka i scjentyisty, oraz *Analyse et métaphysique*⁵, prezentującą jego poglądy dotyczące natury i metody dociekań filozoficznych. Na emeryturę przeszedł w 1987 roku, ale do końca życia był aktywnym filozofem. Zmarł w Oksfordzie 13 lutego 2006 roku.

Z okazji przypadającej w bieżącym roku setnej rocznicy urodzin Petera Strawsona redakcja „Przeglądu Filozoficznego” oraz Instytut Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego zorganizowały w dniach 11–12 czerwca 2019 roku konferencję naukową „Peter Strawson. Zwrot metafizyczny”. Konferencja została bardzo życzliwie przyjęta przez polskie środowisko filozoficzne. Otrzymaliśmy liczne zgłoszenia wystąpień, spośród których ostatecznie wybraliśmy 24. Prelegenci reprezentowali 10 uczelni: Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Warszawski, Akademię Ignatianum w Krakowie, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet w Białymstoku, Lingwistyczną Szkołę Wyższą w Warszawie oraz Katholieke Universiteit Leuven (Belgia). Referatom towarzyszyły żywe i inspirujące dyskusje.

Zeszyt „Przeglądu Filozoficznego”, który oddajemy do rąk czytelników, jest rezultatem czerwcowej konferencji. Otwierają go dwa teksty Petera Strawsona: *Indywidualia (Individuals)* z roku 1994 w przekładzie Tadeusza Szubki oraz *Wolność a uraza (Freedom and Resentment)* z roku 1962 w przekładzie Jacka Jarockiego. Następnie publikujemy cztery listy Strawsona do Tadeusza

⁵ P.F. Strawson, *Analiza i metafizyka. Wstęp do filozofii*, przeł. A. Grobler, Wydawnictwo Znak, Kraków 1994.

Szubki, wraz z komentarzem i wspomnieniem napisanym przez tego ostatniego. W tej części znalazł się też przygotowany przez Irenę Bednarz wybór wypowiedzi polskich filozofów dotyczący idei rozwijanych przez Strawsona oraz krótki komentarz do *Indywidualizmów* Strawsona napisany po latach przez Bohdana Chwedeńczuka – tłumacza tej książki na język polski. Zasadniczą część numeru stanowią 23 rozprawy podzielone na cztery bloki tematyczne: „Analiza i metafizyka”, „Język i poznanie”, „Osoby i umysły” oraz „Wolność i moralność”.

Redakcja „Przeglądu Filozoficznego” dziękuje wszystkim, którzy przyczynili się do zorganizowania wspomnianej konferencji oraz opublikowania niniejszego zeszytu. Dyrektorowi Instytutu Filozofii UW, profesorowi Jakubowi Klocowi-Konkołowiczowi, dziękujemy za zgodę na sfinansowanie konferencji ze środków Instytutu. Doktorowi Marcinowi Jażyńskiemu dziękujemy za zaprojektowanie wyrazistego plakatu i programu konferencji. Profesorowi Galenowi Strawsonowi, synowi Petera Strawsona, serdecznie dziękujemy za pomoc w uzyskaniu zgody na publikację przekładów dwóch tekstów jego ojca oraz udostępnienie fotografii, które zamieściliśmy na okładce i we wkładce ilustracyjnej. Doktorowi Jackowi Jarockiemu dziękujemy za pomoc w uzyskaniu tych materiałów. Szczególne wyrazy wdzięczności chcielibyśmy przekazać profesorowi Tadeuszowi Szubce, którego wsparcie i rady były dla nas nieocenione.

Bogdan Dziobkowski